

Oikeusneuvos Petri Helander

26.11.2025

Diaarinumero

KHOhal/3080/2025

Eduskunnan lakivaliokunnalle

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAIKSI LASTENSUOJELULAIN MUUTTAMISESTA SEKÄ SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI (HE 149/2025 VP)

1 Aluksi

Tässä lausunnossa kiinnitetään huomiota ehdotetun sääntelyn selkeyteen ja asianmukaisuuteen hallinto-oikeudellisen oikeussuojajärjestelmän ja muutoksenhakujärjestelmän näkökulmasta. Tältä osin merkityksellistä sääntelyä ehdotetaan hallituksen esityksessä lastensuojelulain yleisiin säännöksiin (4 a-c §), kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskeviin säännöksiin (49 a-e §) ja rajoitustoimenpiteitä koskeviin säännöksiin (11 luku).

2 Kasvatuksellisten rajojen asettaminen

Hallituksen esityksen keskeisenä tavoitteena on selkeyttää rajanvetoa sijaishuollon aikaisten normaaliin kasvattamiseen liittyvien rajojen asettamisen ja varsinaisten rajoitustoimenpiteiden välillä. Laissa tarkoitetut kasvatukselliset toimenpiteet olisivat käytettävissä kaikissa sijoitusmuodoissa, ml. perhehoito. Lastensuojelulain 4 a §:ää ehdotetaan täydennettäväksi nykyistä täsmällisemmällä sääntelyllä siitä, millaisia toimenpiteitä lapsen hoitoon, kasvatukseen, valvontaan ja huolenpitoon (kasvatukselliset käytännöt) sijaishuollossa voi kuulua. Lakiehdotuksen uudessa 4 b §:ssä säädetään aineiden ja esineiden poisottamisesta kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta, ja niin ikään uudessa 4 c §:ssä aineen ja esineen poisottamista koskevasta päätöksenteosta.

Kasvatuksellisista toimenpiteistä ei pääsääntöisesti tehdä erikseen valituskelpoisia päätöksiä. Tämä koskee myös 4 b §:ssä tarkoitettua aineiden ja esineiden poisottoa, joka eräin osin sisällöltään ja laadultaan mahdollistaa melko voimakkaankin puuttumisen lapsen perusoikeuksiin kuten yksityiselämän suojaan ja omaisuudensuojaan. Pykälän 3 momentin mukaan lapselta on otettava pois rahavarat, maksuvälineet ja muut näihin verrattavat välineet, hyödykkeet tai omaisuus, jos niiden käyttö todennäköisesti vaarantaa lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta, sijaishuoltopaikan järjestystä tai vahingoittaa omaisuutta. Lapselta on 4 momentin mukaan myös otettava pois hänen hallussaan olevat viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet, jos lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystä ja hyvinvointia.

Ehdotetussa sääntelyssä lähdetään ilmeisesti siitä, että esineiden poisottaminen ilman asiasta tehtävää päätöstä, voi olla vain melko lyhytaikaista. Lakiehdotuksen 4 c §:n 1 momentin mukaan poisottoa ei saa jatkaa pidempään kuin se 4 b §:ssä tarkoitettu syytä ja lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta on välttämätöntä. Esineen poisottamisesta on tehtävä päätös, jos sitä ei

palauteta lapselle heti tilanteen rauettua. Esityksen perusteluissa on esimerkkinä todettu, että päätöstä ei edellytettäisi tilanteessa, jossa puhelin on otettu yöksi pois lapselta yöunien turvaamiseksi ja se palautetaan lapselle aamulla (s. 117). Toisaalta perusteluissa todetaan, ettei poisottamisella [ylipäättään] tarkoitettaisi esimerkiksi tilanteita, joissa lapsen mobiililaitte säilytetään sijaishuoltopaikan toimistossa tai muussa yhteisesti sovitussa paikassa lapsen yöunien turvaamiseksi. Poisottaminen tarkoittaisi ajalliselta kestoaltaan tai tavanomaisista arkisista käytännöistä poikkeavia tilanteita (s. 116). Perustelujen perusteella näyttäisi jäävän melko epämääräiseksi se, milloin kysymys ei ole lainkaan laissa tarkoitettusta esineen poisottamisesta, milloin taas poisottamisesta, josta ei ole tehtävä päätöstä, ja milloin päätöstä edellyttävästä poisottamisesta.

Ehdotettu sääntely perustuu siihen, että valituskelpoinen päätös on tehtävä siinä vaiheessa, jos esinettä (esim. pankkikortti tai mobiililaitte) ei tilanteen rauettua palauteta lapselle. Tällainen rajanveto kasvatuksellisten toimenpiteiden ja päätöstä edellyttävien toimenpiteiden välillä vaikuttaa sinänsä perustellulta, vaikka kysymys ”tilanteen raukeamisesta” – ja samalla päätöstä edellyttävän tilanteen syntymisestä – jää edellä mainitulla tavalla jossain määrin epäselväksi. Joka tapauksessa, kun otetaan huomioon, että ainakin mobiililaitteen erillistä päätöstä edellyttävä muu kuin lyhytaikainen poisottaminen lapselta rajoittaa muun ohella hänen mahdollisuuksiaan yhteydenpitoon läheisiinsä, rinnastuu tällaisen päätöksen tekeminen läheisemmin rajoitustoimenpiteeseen kuin kasvatukselliseen toimenpiteeseen. Sama koskee myös rahavarojen käytön muuta kuin lyhytaikaista estämistä. Lakiehdotuksen 4 c §:n 4 momentin mukaan poisotettu omaisuus on palautettava lapselle viimeistään sijoituksen päättyessä. Sääntely näyttäisi siten mahdollistavan sen, että päätös rahavarojen / maksuvälineen tai mobiililaitteen poisottamisesta voitaisiin tehdä toistaiseksi, mikä voi merkitä tilanteesta riippuen kyseisten esineiden poisottamista (käytön estämistä) jopa usean vuoden ajaksi. Poisottamisen kesto on sidottu sääntelyssä välttämättömyyteen. Kun kysymys on edellä mainituissa tilanteissa puuttumisesta lapsen perusoikeuksiin, tulisi esineen poisottamisen välttämättömyyden jatkumista arvioida oikeussuojatarpeen vuoksi säännöllisin väliajoin siten, että asiassa tehdään rajoituksen edelleen jatkuessa uusi valituskelpoinen päätös (vrt. esim. yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös, joka voidaan lain 63 §:n mukaan tehdä enintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan sekä ehdotettu 71 §:n 4 momentti, jonka perusteella päätös muun ohella viestinnän mahdollistavan laitteen poisottamisesta kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana on voimassa korkeintaan yhden vuoden).

3 Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Lastensuojelulain 49 a-e §:ssä ehdotetaan säädettäväksi kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta. Lakiehdotuksen 71 §:ssä ehdotetaan puolestaan säädettäväksi erityisistä rajoituksista kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana. Kyse on uudenlaisesta, viimesijaisesta palvelusta, joka on tarkoitettu 12 vuotta täyttäneelle tai erityisestä syystä myös sitä nuoremmalle lapselle, joka aiheuttaa vakavaa vaaraa omalle tai muiden turvallisuudessa käyttämällä väkivaltaa tai tekemällä muita rikollisia tekoja. Kuntouttavan suljetun laitospalvelun tehtävänä on sijaishuollon suljetuimpana toimintamuotona vastata lapsen erityisestä suojelusta.

Kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamisessa on kysymys voimakkaasti lapsen perusoikeuksiin, ml. henkilökohtaiseen vapauteen, vaikuttavasta palvelumuodosta. Tämän vuoksi olisi erityisen tärkeää, että sääntely muun ohella kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamiseen sekä erityisiin rajoituksiin liittyvästä päätöksenteosta olisi mahdollisimman selkeää. Näin ei kuitenkaan nyt ehdotetun perusteella näyttäisi olevan, vaan sääntely on vaikeaselkoista ja todennäköisesti varsin vaikeasti sovellettavaa. Myös päätöksiä koskevaan muutoksenhakuun näyttäisi liittyvän ongelmia.

Ehdotetun 49 c §:n 1 momentin perusteella lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun 38 §:n 2 momentissa tarkoitetulla päätöksellä kiireellisestä sijoituksesta tai 43 §:ssä mukaisilla päätöksillä huostaanotosta tai sijaishuoltopaikan muuttamisesta. Sijoitusta ei siis ehdoteta tehtäväksi erillisellä päätöksellä eikä se 43 §:n mukaisessa päätöksessä olisi määräaikainen, toisin siis kuin päätös lapsen sijoittamisesta lapsen asemaan vähäisemmin puuttuvalle erityisen huolenpidon jaksolle (60 b §). Sijoituksen kesto määräytyy 49 c §:n 3 momentin perusteella sen mukaisesti, sijoitetaanko lapsi kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun kiireellisen sijoituksen yhteydessä, jolloin kesto on 38 §:ssä, 38 a §:ssä ja 39 §:ssä säädetyn mukainen, vai huostaanoton tai sijaishuoltopaikan muuttamisen yhteydessä, jolloin sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun on 47 §:n mukainen eli toistaiseksi voimassa oleva.

Ehdotetun 49 c §:n 3 momentin perusteella lapsen kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoituksen edellytyksenä olevat lain 71 §:ssä säädettyt rajoituspäätökset tehdään yhdessä sijoittamispäätöksen kanssa. Rajoituspäätökset tehdään säännöksen mukaan enintään vuodeksi. Lapsen sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun ja 71 §:ssä tarkoitettu erityinen rajoitus tulee lopettaa, kun 49 a §:n mukaista perustetta ei enää ole. Lain 30 §:ssä säädettäisiin puolestaan asiakassuunnitelman päivittämisestä neljän kuukauden välein silloin, kun lapsi on sijoitettuna kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun. Lain 49 b §:n 3 momentin mukaan sijoituksen aikaisten 71 §:ssä tarkoitettujen erityisten rajoitusten sisältö ja laajuus tulee määritellä asiakassuunnitelmassa. Lain 71 §:n 6 momentin mukaan pykälän 1-3 momentissa tarkoitettujen rajoitusten sisältöä ja laajuutta tulee arvioida vähintään neljän kuukauden välein tapahtuvan asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä.

Sääntelykokonaisuus muodostuu varsin monimutkaiseksi. Kun enintään vuodeksi tehtävät rajoituspäätökset tehdään säännöksen mukaan yhdessä sijoittamispäätöksen kanssa eikä sijoittamispäätökselle ole 43 §:n mukaisissa päätöksissä määritelty määräaikaa, avoimeksi näyttää jäävän, missä menettelyssä mahdollisesti tarvittavat valituskelpoiset rajoituspäätösten jatkamiset sijoituksen jatkuessa kuntouttavana laitospalveluna tehdään. Sääntelyn perusteella näyttäisi myös siltä, että erityisten rajoitusten sisältöä ja laajuutta ei määriteltäisi valituskelpoisissa rajoituspäätöksissä, vaan asiakassuunnitelmassa. Kun asianosaisilla on korostettu oikeussuojan tarve perusoikeuksiin merkittävällä tavalla puuttuvien rajoitustoimenpiteiden osalta, on tärkeää, että niistä tehdään säännöllisin väliajoin valituskelpoinen päätös, josta ilmenee selkeästi rajoituksen sisältö.

Ongelmalliselta vaikuttaa myös se, että päätöksiä kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamisesta tehtäisiin varsin erilaisissa menettelyissä. Lain 38 §:n 2 momentin mukaisessa kiireellisessä sijoituksessa asiasta päättää 13 §:n 1 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija ja se on edellä mainitulla tavalla käytännössä melko lyhytkestoinen. Lain 43 §:n 1 momentin mukaan sijaishuoltoa koskevan päätöksen tekee 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian, jos huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi ei vastusta huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista. Lain 43 §:n 2 momentin mukaan, jos lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista, asian ratkaisee hallinto-oikeus 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvän viranhaltijan hakemuksesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Lain 43 §:n 3 momentin mukaan huostaanoton ja kiireellisen sijoituksen aikana sijaishuoltopaikan muuttamista koskevan päätöksen tekee 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

Selkeintä olisi, että päätös kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamisesta tehtäisiin erillisenä kiireellistä sijoitusta, huostaanottoa tai sijaishuoltopaikan muuttamista koskevista päätöksistä, ja päätöksen tekijästä säädettäisiin yhtenäisesti (vrt. 60 b §). Tällöin päätöksen

keston olisi perusteltua olla määräaikainen vastaavasti kuin tähän päätökseen liittyvät enintään vuodeksi tehtävät rajoituspäätökset.

Ehdotettu sääntely vaikuttaa myös muutoksenhaun kannalta ongelmalliselta. Lain 38 §:n 1 momentissa tarkoitettuun kiireellistä sijoitusta, 38 a §:ssä tarkoitettuun kiireellisen sijoituksen jatkamista, 43 §:n 1 momentissa tarkoitettuun huostaanottoon ja siihen liittyvään sijaishuoltoon sekä 43 §:n 3 momentissa tarkoitettuun huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen aikana tehtävää sijaishuoltopaikan muuttamista koskeviin päätöksiin saa lain 90 §:n mukaan hakea valittamalla muutosta suoraan hallinto-oikeudelta. Sen sijaan tahdonvastaisen huostaanoton tilanteessa (43 § 2 momentti) hallinto-oikeus ratkaisee asian lastensuojelun viranhaltijan hakemuksesta. Jatkomuutoksenhakua korkeimpaan hallinto-oikeuteen (92 §) säännellään näissä tapauksissa hyvin eri tavoin. Lain 43 §:n 2 momentissa tarkoitettua lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevasta hallinto-oikeuden päätöksestä saa hakea valittamalla muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta ilman valituslupaa ns. ”suoravalituksella” (92 § 2 momentti). Lain 43 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettuihin lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskeviin hallinto-oikeuden päätöksiin saa hakea valittamalla muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan (92 § 1 momentti). Hallinto-oikeuden antamaa kiireellistä sijoitusta tai kiireellisen sijoituksen jatkamista (38 ja 38 a §) koskevaa päätöstä sen sijaan koskee lain 92 §:n 4 momentin valituskielto.

Edellä mainittu merkitsee sitä, että kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamista koskeva muutoksenhaku olisi riippuvaista siitä, missä 49 c §:n 1 momentin mukaisessa menettelyssä asiasta päätettäisiin. Jos päätös tehtäisiin edellä mainitulla tavalla erillisenä, muutoksenhaustakin voitaisiin säätää yhtenäisesti.